
Voorwoord

Parijs, 13 november 2015. Explosies aan de rand van een stadion. Schoten in de richting van mensen die op terrassen genieten. Toeschouwers van een concert als ratten in de val. Die avond kent de Lichtstad geen rust. Parijs is zojuist het slachtoffer geworden van een ongekende terroristische aanslag. Honderddertig mensen laten het leven, vierhonderd anderen zijn verminkt voor het leven. De hele wereld is in de greep van de verschrikking en is verenigd in verdriet.

Brussel, 22 maart 2016. Amper vier maanden zijn verstreken en de wonden waarvan men dacht dat ze aan het genezen waren, worden bruut weer opengescheurd. Eerst zetten explosies de luchthaven van Zaventem in brand. Daarna volgt de metro van de Europese hoofdstad. De balans is opnieuw verschrikkelijk: tweeëndertig mensen worden weggevaagd, vierhonderddertig anderen zullen overleven maar zijn gewond.

De terreur slaat toe. Immens en globaal. Het ondenkbare gebeurde en nam al onze zekerheden weg. Het blinde en gruwelijke geweld is niet langer een uitzonderlijk gebeuren in een of ander ver afgelegen land waarvan we het bestaan ontdekten in de kranten. Het zit onder ons en dwingt ons na te denken over onze vrijheden en onze levenswijze.

Al snel wordt een doorgedreven onderzoek opgestart. Het legt een netwerk bloot van eenzelfde organisatie die zowel de aanslagen in Parijs als die in Brussel zou hebben georkestreerd. De identiteit van de vermeende daders wordt vastgesteld. Diegenen die deelnamen aan de terroristische operaties en deze overleefden, worden opgepakt.

Hun proces kan beginnen. Maar welk proces?

Hoewel de feiten verschrikkelijk zijn, lijken ze eenvoudig: in naam van hun religieus fundamentalisme hebben jihadisten veel onschuldige mensen gedood. De verdachten zijn formeel geïdentificeerd, over hun betrokkenheid heerst geen enkele twijfel. De collectieve emotie na de aanslagen in Parijs en Brussel zijn voldoende om een snelle en ondubbelzinnige veroordeling te rechtvaardigen. Maar, wat is het nut van een rechtszaak dan nog? Gedurende lange tijd stelde ik mezelf deze vraag nadat ik werd gecontacteerd door de familie van Salah Abdeslam.

Met zijn boek werpt Paul Ponsaers een nieuw licht op deze vraag door alle informatie in perspectief te zetten. Aan de hand van zijn analyse biedt hij ons de nodige afstand van tijd en feiten om te begrijpen wat sommigen beschouwden als “het proces van de eeuw”.

Dit proces was zeker van fundamenteel belang vanwege de omvang van de gebeurtenissen waarover het moest oordelen. Maar dit proces stond ook symbool vanwege de context waarin het werd gehouden. Die van de emocratie en de intellectuele terugtrekking waarnaar we nu blijkbaar gehouden zijn te evolueren.

Wat ik “emocratie” noem, is wat we zien wanneer emoties systematisch de overhand krijgen op de rede. In naam van emoties kunnen denken en spreken als het ware gegijzeld worden. Niemand mag nog ‘redelijk’ zijn. Nochtans ben ik er rotsvast van overtuigd dat iedere mogelijke vraag het verdient om gesteld en besproken te worden, dat alle verklaringen in twijfel mogen worden getrokken en we onszelf hierin intellectueel moeten uitdagen. Dit is mijn persoonlijke overtuiging: geen enkele waarheid is absoluut.

Intellectuele terugtrekking is een van de belangrijkste gevolgen wanneer voorrang wordt gegeven aan de emotie. De inspanning van het denken heeft plaatsgemaakt voor het comfort van emotie. Het is tegenwoordig veel gemakkelijker om toe te geven aan de verleiding om zichzelf op te sluiten in de eigen zekerheden, om om te gaan met personen die denken en voelen zoals jij dat doet.

Deze context is bijzonder moeilijk voor een advocaat die een persoon moet verdedigen die van alles wordt beschuldigd. Omdat het bijdraagt aan het geloof dat er slechts één waarheid bestaat en dat het strikt onmogelijk is deze in vraag te stellen.

De waarheid, a fortiori wanneer ze gerechtelijk is, is niets anders dan de synthese van een reeks verschillende inzichten en is het resultaat van een poging om de verschillende perspectieven van eenzelfde gebeurtenis naast elkaar te laten bestaan.

Dit impliceert noodzakelijkerwijs dat, om de waarheid te vinden, je jezelf moet voeden met inzichten, meningen en interpretaties die verschillen van die van jezelf. Zonder dit leef je in een wereld waarin de waarheid van sommigen systematisch tegenover die van anderen zal staan, zonder ooit de mogelijkheid te hebben ze met elkaar te verzoenen.

Daar waar onze huidige samenleving een favoritisme kent voor spreken, zou het baat hebben bij een voorkeur voor luisteren en het aangaan van gesprekken.

Dat is de kern van het werk van Paul Ponsaers. Door de terugblik die hij ons biedt, kan hij gezien worden als een voorvechter van de waarheid. Hij heeft de waarheid niet in pacht, maar draagt fundamenteel bij aan de opbouw ervan door de vele realiteiten bloot te leggen waaruit ze bestaat.

Het is alleen tegen deze prijs dat eenieder ertoe zal worden gebracht om de emotie te overwinnen die deze gruwelijke gebeurtenissen hebben veroorzaakt. En te begrijpen, zonder te rechtvaardigen. Minstens daar een poging toe te doen.

Dat is precies wat wij, als burgers, van justitie mogen verwachten.

DEEL I

Een inleiding op het proces

Toen ik in 2017 het boek *Jihadi's in België* publiceerde, was ik vooral getriggerd door de reeks moorddadige aanslagen die zich hadden voorgedaan in ons land op de luchthaven van Zaventem en het metrostation Maalbeek in Brussel¹. Ik wilde toen vooral begrijpen hoe mensen zover kwamen om dit soort van monsterlijke daden te stellen. Zes jaar later wil ik een andere stap zetten. Ik wil in dit boek een reconstructie maken van de gerechtelijke nasleep van dit soort gebeurtenissen.

In dit eerste deel schets ik de contouren van het proces dat in Parijs van start ging op 8 september 2021 en liep tot 29 juni 2022 en dat de terreuraanslagen in Parijs op 13 november 2015 behandelde, ook wel “het proces van de eeuw” genoemd. Dit deel dient gelezen te worden als een inleiding op de behandeling van deze zaak voor het bijzonder Hof van Assisen in Parijs. In dit deel worden de belangrijkste elementen samengebracht die de lezer moeten wapenen tegen een overhaaste en ondoordachte beoordeling van de rechtsgang.

In het *eerste hoofdstuk* ga ik in op de bedoeling van dit boek, met name de zoektocht naar de “gerechtelijke waarheid” tijdens een dergelijk proces, en wat daar van belang is om zo’n zoektocht goed te begrijpen. Onvermijdelijk komen hierbij de aanslagen in Brussel van 22 maart 2016 ter sprake en een aantal verwante gerechtelijke dossiers. Het was immers dezelfde jihadistische terreurcel die voor een reeks van feiten verantwoordelijk was, als het ware een terreur*campagne* opzette. Hoe een en ander zich tot elkaar verhoudt en voor welk soort van bijzonder Hof de zaak haar beslag kreeg, wordt hier uit de doeken gedaan. Het hoofdstuk geeft tevens de juridische setting waarbinnen de berechting heeft plaatsgevonden.

In het *tweede hoofdstuk* ga ik in eerste instantie in op de ernst van de feiten. De Parijse terreurfeiten van 13 november 2015 waren ronduit schokkend. Ik wijd hier dan ook een heel hoofdstuk aan, meer bepaald aan het leed van de slachtoffers die vielen tijdens de verschillende fasen van de aanslagenreeks op die dag. Het is een pijnlijk relaas van 132 dodelijke slachtoffers, gewonden en nabestaanden. Dat leed moet helder op het netvlies staan, wil de lezer de ernst van de gebeurtenissen kunnen inschatten. Het is geen fijn verhaal, maar wel één dat verteld moet worden bij de aanvang van dit boek. Zonder de ernst van de feiten goed te kunnen inschatten is het niet mogelijk om zich een goed begrip te vormen van de inzet van deze rechtszaak.

In het *derde hoofdstuk* schets ik de geopolitieke context waarbinnen de gebeurtenissen van 13 november 2015 geïnterpreteerd moeten worden. Wat was in de beschouwde periode, november 2015, de actieradius van *Daesh* in Syrië en Irak en hoe is die geëvolueerd? Waarom werd Europa het slagveld van terreurdaden, die enkel begrepen kunnen worden binnen de militaire logica van een oorlog die elders werd uitgevochten? Wie waren de hoofdrolspelers in dit sinistere gebeuren? Al deze thema's komen in dit hoofdstuk uitvoerig aan bod. Aangezien de berechting van de feiten uit 2015 pas plaatsvindt in 2022, is het van groot belang deze historische context goed te vatten en mee te nemen in de verdere lectuur.

In het laatste, *vierde hoofdstuk*, van dit eerste deel ga ik nader in op de concrete juridische setting waarbinnen recht wordt gesproken over de feiten van 13 november 2015, zonder evenwel al te technisch-juridisch in te gaan op alle aspecten. Dit hoofdstuk is vooral opgenomen om de omvang van dit proces te verhelderen en de moeilijkheid te begrijpen om tot een veroordeling van de verdachten te komen.

De lezer vraagt zich waarschijnlijk af hoe ik erin geslaagd ben, als een gerechtelijk journalist als het ware, dit proces te verslaan, van dag tot dag, in een kluwen van onsamenvangende zittingsdagen een logische ordening aan te brengen, voorzien van duiding en achtergrondinformatie. Met het oog op het permanent opvolgen van de debatten van het Parijse Hof van Assisen werd ten behoeve van dit boek een beroep gedaan op zowat alle beschikbare kwaliteitsvolle internationale en nationale berichtgeving².

Om de lezer niet te belasten met al te veel bijkomende informatie in het corpus van dit boek en een rustige lectuur te faciliteren, werd ervoor geopteerd te werken met eindnoten die telkens op het einde van elk hoofdstuk worden weergegeven.